

Fekete Albert

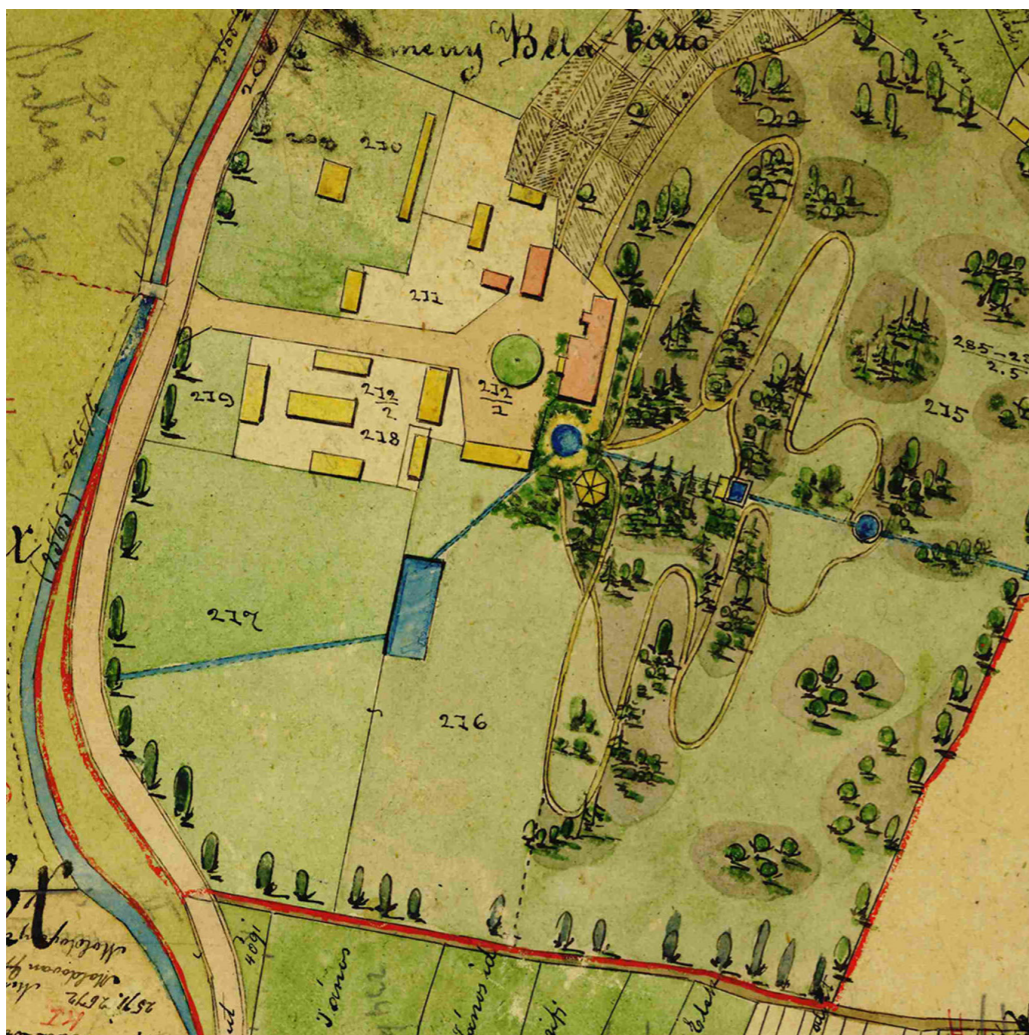
Komponált látványok

Építőművészeti alkotások tájépítészeti jelentősége

TÉZISFÜZET

Pécsi Tudományegyetem
Breuer Marcell Doktori Iskola

Pécs, 2018

Székelyszenterzsébet (Elisei, HR, RO)- Kemény Béla féle kert kataszteri térképe az 1890-es évekből

1. tézis

A Kárpát-medencében a kastélypark a legjelentősebb kerttörténeti érték, kertörökségi kategória. Ennek ellenére a hiányos kerttörténeti források miatt csak ritka esetben valósulhat meg kertrekonstrukció.

Ezt a megállapítást előtanulmányaim és korábbi kutatásaim alatt feltárt több tucat európai és magyarországi kastélykert története, táji kapcsolatai, valamint a disszertációban részletesen is ismertetett 100 erdélyi kastélykertre vonatkozó kutatási eredményeim bizonyítják.

Magyarországon, és különösképpen Erdélyben a történeti kertek jelenlegi állapota valamint a rendelkezésre álló archív – sok esetben egyelőre rendezetlen, hozzáférhetetlen – forrásanyagok sok esetben

hiányosak, ezért az esetek többségében nem teszik lehetővé a rekonstrukciót, az eredeti állapot teljes mértékű visszaállítását. Ennek ellenére történeti értéket képviselő kastélykertjeink - táji beágyazódásuk, külső és belső látványkapcsolataik, hangsúlyos látványelemeik a máig fellelhető emlékek és a jelenlegi állapotok alapján komplex örökségi (művészeti, ökológiai, és gazdasági) jelentőségük révén – még mindig kertörökségünk legjelentősebb és leghitelesebben helyreállítható kertkategóriáját képezik.

BETHLEN KASTÉLY, BETHLENSZENTMIKLÓS (SANMICLAUS, RO)

TELEKI KASTÉLY, GERNYESZEG (GORNESTI, RO)

2. tézis

A kastélyépület, a kastély kertje és a környező táj együttesen képeznek szétválaszthatatlan művészi-kompozíciós egységet.

////////////////////////////////////
Sem a kastélyépület, sem a kastélypark nem értelmezhető önállóan, egymástól függetlenül. Egységben léteznek, s ennek az egységnek a kastélypark összes művi és természeti eleme is része, sőt, gyakran a kastélykert határain kívül eső tájlemek is beletartoznak. A kastély-kert együttes olyan kompozíció, amely kiszakíthatatlan részét

képezi egy összetett művészi, kultúrtörténeti, ökológiai és gazdasági alapokon nyugvó rendszernek. A kastély-kert együttesek kialakításánál a látványok, vizuális tengelyek a tájban rejlő potenciált használták, amit építő- és képzőművészeti eszközökkel és elemekkel hangsúlyoztak.

Bonchida (Bontida, CJ, RO), Bánffy kastélykert egyik visszaállított víztükrre: művészi-kompozíciós szerepe a látvány (kastélyhomlokzat) kiemelése, tükrözése.

3. tézis

A kastélykertek tájkompozíciós léptékben alkalmazott vizuális kapcsolatai két fő csoportra oszthatók: hangsúlyos látványelemekre és a kilátásokra

////////////////////////////////////
A látvány, mint tájkompozíciós produktum, a vizuális eszközök segítségével hatáskeltés, a szimbolikus tartalmak és üzenetek közvetítésével valósul meg. A táj és a kert kapcsolatrendszerében a komponált látványkapcsolatok két fő típusát határozhatjuk meg: a „hangsúlyos látványelemeket” és a „kilátásokat”.

Szentbenedek (Manastireni, CJ, RO) - a Korniss kastélyhoz felvezető vadgesztenye sétányt lezáró hangsúlyos látványeleme, a főbejáratot keretező két kő unikornis egyike.

4. tézis

A hangsúlyos látványelemek túlnyomórészt építőművészeti alkotások.

A kastélykertek szerkesztett látványtengelyeinek lezárásaként alkalmazott hangsúlyos látványelemek olyan építőművészeti vagy képzőművészeti alkotások, amelyek távolról is felkeltik a figyelmet és vonzzák a tekintet. A vizsgált 100 helyszín esetében 61 helyszín összesen 139 hangsúlyos látványelemet sikerült kimutatni, amelyek közül 115 esetben a hangsúlyos látványelemet jelentő építőművészeti objektum ma is megtalálható.

A kastélykertek leggyakrabban használt hangsúlyos látványelemei a következők:

- templomok,
- síremlékek/emlékhelyek (kripta, glorieta, temetkezési kápolna, tempietto, imola, obelisz stb.),
- romok (várrom, kastélyrom, templomrom stb.),
- kertberendezési tárgyak és művészeti alkotások (filegória, szökőkút, díszmedence, kaszkád, grotta, lépcsősor, ballusztrád, szobor, viadukt vagy egyéb, staffázs jellegű építmény stb.),
- egy másik kastély.

A piramis formájú hangsúlyos látványelemek emlékhelyek, amelyek vallásos üzeneteket közvetítenek, s szabadkőműves szimbólumként is üzeneteket közvetítenek.

Csombord (Ciurbrud, AB, RO), Kemény kripta a református temetőben

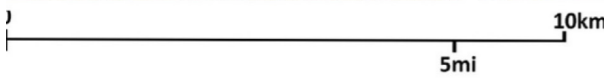
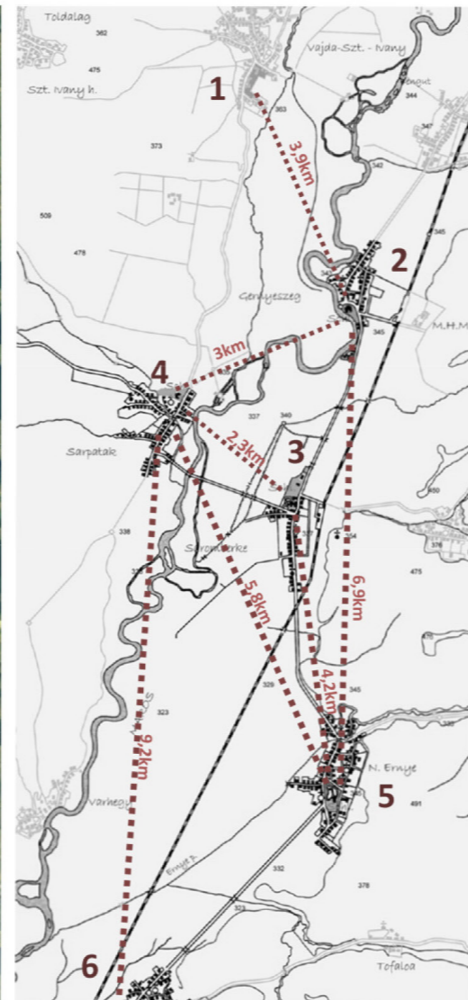
Marossárpatak (Glodeni, MS, RO), Teleki kripta hajdani kastélykertben

5. tézis

A tudatosan formált látványkapcsolatok üzeneteket közvetítenek.

A hangsúlyos látványelemek nem csak esztétikai élményt nyújtanak, hanem elhelyezkedésükkel, funkcióikkal üzeneteket közvetítenek, a szimbolikus térfoglalás eszközei, a nemzeti identitás kifejezői. A közvetített üzenetek a hangsúlyos látványelemek osztályozhatók. A kastélykertek vizuális kapcsolatainak

kialakításánál megkülönböztethetünk vallási töltettel rendelkező (templomok, kápolnák, kripták, keresztek), emlékhely szerepét betöltő (temetkezési kápolnák, kripták, keresztek, obeliszkek, gloriettek, tumbák, temetkezési helyek, stb.) illetve kerttörténeti és/vagy kulturális üzenetet közvetítő hangsúlyos látványelemeket.

6. tézis

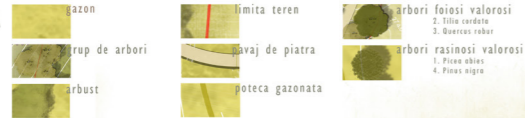
A táji léptékű látványkapcsolatok kialakítását a kastélykert sűrűség és a domborzat nagymértékben befolyásolják

A kastélykert sűrűség (GD = Garden Density) egy számszerű adat, ami egy adott 1000 km²-es tájegységben előforduló történeti kertek számát jelöli. A kastélykert sűrűség erdélyi átlagban 5.00, Partium és Bánát esetében 1.66, Olténiában 0.83, Moldvában 0.59, Munténiában 0.17, Dobrudzsában pedig 0.11. Kutatott térségeinkben, ahol a látványkapcsolatok különösen nagyszámban fordultak elő (pl. a Felső-Maros terén, a Szilágyságban, A Küküllők mentén vagy

Háromszéken) ez a sűrűség jóval az átlag feletti, 11.00-16.00 között helyezkedik el, s ezzel a Nyugat-magyarországi átlaghoz közelít.

A terepadottságok kihasználásával és a térformálás segítségével tudatosan alakított több km hosszú vizuális tengelyek, kastélykert-kapcsolatok számos ismert európai példa alapján a Kárpát-medencében is, előre megfontolt építési szándék, tervezés eredményei.

LEGENDA

.....zona de primărie.....

.....plante perene umbrofile.....

.....conac.....

.....parcare auto.....

.....rezervar de apa.....

.....aliniment de tei.....

.....pavilion/punct belvedere.....

.....heliport.....

.....loc de odihna/punct belvedere.....

.....teren tenis.....

.....foisor.....

.....arbori fructiferi.....

PI - PLAN GENERAL DE ARHITECTURA PEISAGERA _ PROIECTANT GENERAL: S.C. K&K STUDIO DE PROIECTARE S.R.L.
 Sef proiect: arh. Kulcsar Andras _ Sef proiect complex: dr. arh. Guttmann Szabolcs István
 Proiectant de specialitate: AB PLAN SRL, Tg. Mures _ Sef proiect peisagistica: arh. peisagist Fekete Albert
 Colaboratori: arh. peis. Terpó Veronika, Jánoska Rita Zsófia

7. tézis

A kerthelyreállítások során, a rendelkezésre álló információk, az örökségvédelmi elvek és a használói igények alapján három típusú történeti értékű kertmegújítási kategória határozható meg.

I. **Kertrevitalizáció:** a rendelkezésre álló történeti forrásokon, a helyszín még azonosítható műemléki értékein, egy adott stílustörténeti korszak formajegyein illetve analógiákon alapuló kertmegújítás; a helyszínre leginkább jellemző korszak stílusjegyeit markánsan alkalmazva, az új igényeknek megfelelő funkcióbővítéssel újul meg a park.

II. **Kertregeneráció:** rendelkezésre álló történeti források és analógiák alapján újul meg az értékeitől nagymértékben megfosztott park; az alkalmazott megoldások a megidézendő történeti korszak elemeit, egyértelműen kortárs megoldásokba illesztik; a módszer adott esetben akár új alkotás létrehozására teremt lehetőséget.

III. **Kertrekonstrukció:** archív forrásanyagok felkutatásán, régészeti feltárásokon, reliktum elemek felhasználásán stb. alapuló kertmegújítás; a fennmaradt kertetörténeti értékek és a rendelkezésre álló archív anyag együttesen lehetővé teszi a teljes kastélykert vagy egyes kertrészek eredetivel nagymértékben megegyező helyreállítását.